

Prof. Dr.
Osman Korkut Kanadoğlu
İstanbul Gedik Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Dr. iur
Ahmet Mert Duygun
Kocaeli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

ANAYASA HUKUKUNUN GENEL ESASLARI

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ.....	VII
ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ.....	IX
SUNUŞ	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASA KAVRAMI VE ANAYASACILIK HAREKETLERİNİN GELİŞMESİ

I. Anayasa Kavramı ve Anayasacılık.....	1
A. Anayasa Kavramının Kökeni	1
B. Anayasacılık Anlayışının Gelişmesi.....	3
C. Anayasanın Unsurları (İçeriği).....	9
D. Anayasacılık Anlayışındaki Bozulmalar.....	11
E. Türkiye’de Anayasacılık: Osmanlı - Türk Anayasacılık Tarihi	20
II. Anayasa Türleri.....	25
A. Maddi Anlamda - Şekli Anlamda Anayasa Ayrımı	26
B. Yazılı Anayasacılık / Yazısız (Teamüli) Anayasacılık (Siyasete Dayalı Anayasacılık - Hukuka Dayalı Anayasacılık)	29
C. Katı Anayasa / Yumuşak Anayasa.....	33
D. Çerçeve Anayasa / Düzenleyici Anayasa	37
E. İnce Anayasa / Yüklü (Kalın) Anayasa	40
III. Anayasanın Yorumlanması.....	43
A. Genel Olarak Yorum Yöntemleri	44
1. Lafzi (Sözel) Yorum	44
2. Sistematiik Yorum	45
3. Tarihsel (Genetik) Yorum.....	45

4. Amaçsal (Teleolojik) Yorum	46
B. Anayasa Hukukuna Özgü Yorum Yöntemleri	47
IV. Anayasanın Yapımı ve Değiştirilmesi.....	49
A. Asli Kurucu İktidar	51
1. Dinamikler / Modeller	51
2. Özellikler	54
3. Asli Kurucu İktidarın Tasnif Edilmesi: Monokratik ve Demokratik Asli Kurucu İktidar	56
a. Monokratik Anayasa Yapımı.....	57
b. Demokratik Anayasa Yapımı.....	59
i. Kurucu Referandum.....	60
ii. Kurucu Meclis	63
B. Türev (Tali) Kurucu İktidar.....	68
1. Yöntem.....	69
2. Maddi Sınırlar	72
C. Anayasa Yapımı ve Değişikliği Arasında Üçüncü Yol: Anayasanın Tümünden Değiştirilmesi.....	76

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET

I. Devlet Kavramı	81
II. Devletin Tanımı	83
III. Devletin Unsurları	85
A. Ülke	85
B. İnsan Topluluğu (Ulus / Halk).....	88
1. Devlet ve Ulus	89
2. Devlet ve Ulus Diyalektiği	90
3. Ulus ve Ulusçuluk.....	94
C. Egemenlik.....	99
D. Kurumsallaşmış Bir Örgütlenme.....	101

E. Anayasallık	103
IV. Egemenliğin Kaynağı ve Kullanımı	104
A. Teokratik Egemenlik Anlayışı.....	105
B. Demokratik Egemenlik Teorileri.....	112
1. Halk Egemenliği.....	113
2. Millet (Ulus) Egemenliği	116
C. Demokratik Egemenlik Anlayışlarının Uygulamadaki Geçişkenliği: Yarı Doğrudan Demokrasi	121
1. Referandum	123
2. Halk Girişimi	125
3. Halkın Vetosu	126
4. Geri Çağırma	127
5. Değerlendirme.....	129
V. Egemenliğin Yapısına Göre Devlet Biçimleri.....	130
A. Üniter Devlet	130
1. Tanım	130
2. Üniter Devlette Yönetim (İdare) Cihazı: İdari Örgütlenme Şeması.....	132
a. Merkezden Yönetim Usulü	133
b. Yerinden Yönetim	134
B. Federal Devlet.....	139
1. Siyasi Özerklik.....	141
2. Katılım İlkesi.....	146
3. Yetki Uyuşmazlıkları.....	148
4. Genel Bir Değerlendirme	151
C. Bölge Devlet	153
1. İspanya	156
2. İtalya	161
3. Birleşik Krallık	165

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİMLER

I.	Demokratik Seçim İlkeleri	167
A.	Seçimlerin Genelliği İlkesi	167
1.	Kısıtlı Oy	168
a.	Servete bağlı kısıtlı oy	168
b.	Yeteneğe göre kısıtlı oy	169
c.	Cinsiyete göre kısıtlı oy	170
d.	Irka dayalı kısıtlı oy	174
2.	Genel Oy İlkesinden Nesnel Sapmalar	175
a.	Hükümlülük	175
b.	Kısıtlılık	177
c.	Askerlik	179
d.	İkamet	179
e.	Yaş	180
B.	Seçimlerin Serbestliği İlkesi	182
C.	Tek Dereceli Oy İlkesi	185
D.	Seçimlerin Eşitliği İlkesi	185
1.	Çoğul oy (Oyların sayısal eşitsizliği)	186
2.	Oyların başarı değerindeki eşitsizlik	188
3.	Temsilde eşitsizlik (adaletsizlik)	189
4.	Seçimlerde fırsat (şans) eşitliği	190
E.	Seçimlerin Gizliliği İlkesi	191
II.	Seçim Sistemleri	192
A.	Genel Olarak	192
B.	İşlev ve Türleri	194
1.	Çoğunluk Seçim Sistemi	194
2.	Nispi Temsil Sistemi	196
III.	Seçimlerin Teknik Unsurları ve Seçim Uyuşmazlıkları	197
A.	Seçim Çevrelerinin ve Adayların Belirlenmesi	197

B. Oy Kullanma Biçimi.....	201
C. Seçim İttifakları ve Barajları.....	204
D. Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi.....	212

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SİYASİ PARTİLER

I. Tarihçe	219
II. Siyasi Parti Türleri	224
A. Kadro Partisi - Kitle Partisi Ayrımı.....	225
B. Serbest Parti - Disiplinli Parti Ayrımı	227
C. Entegrasyon (Bütünleşme) Partisi - Toplayıcı Parti Ayrımı (Catch All Partys - Allerweltpartei).....	229
III. Siyasi Parti Sistemleri.....	231
A. Tek Parti Sistemi	232
B. İki Parti Sistemi	235
C. İkidenden Çok Parti Sistemi (Çok Partili Sistem)	236
IV. Siyasi Parti Tanımının Özellikleri.....	237
A. 1982 Anayasası'na Göre Siyasi Parti	238
B. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Siyasi Parti.....	239
C. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na Göre Siyasi Parti.....	241
1. Anayasa ve kanunlara uygunluk.....	242
2. Seçimler yoluyla milli iradenin oluşumuna katılma.....	242
3. Tüzük ve programa sahip olma	245
4. Ülke çapında örgütlenme.....	246
5. Çağdaş medeniyete ulaşma amacı	247
6. Tüzel kişiliğe sahip kuruluş	247
V. Parti Kurma Hakkı.....	250
VI. Örgüt Yapısı	253
A. Genel Olarak.....	253
B. Merkez Örgütü.....	254

1. En Üst Parti Organı: Büyük Kongre	254
2. Genel Başkan	255
3. Merkez karar, yönetim ve icra organları	257
4. Organların İlişkileri	258
5. Alt Örgüt Birimleri	259
VII. Parti İçi Demokrasi ve Parti İçi Disiplin	261
VIII. Siyasi Partilerin Finansmanı	269
IX. Siyasi Parti Yasakları	273
A. Genel Olarak	273
B. Avrupa Hukukunda Parti Yasağının Koşulları	275
1. Yasal Dayanak	276
2. Meşru Amaç	278
3. Demokratik Bir Toplumda Parti Yasaklamasının Zorunluluğu	279
C. Türkiye'deki Uygulama	281

BEŞİNCİ BÖLÜM

KUVVETLER AYRILIĞI İLKESİ

I. Tarihsel Oluşum	289
II. Kapsam ve İçerik	292
III. Eleştiriler	298
IV. Örgütsel Kuvvetler Ayrılığı (Siyasal Rejimler)	299
V. Siyasal Rejim Türleri	301
A. Kuvvetler Birliğine Dayanan Siyasal Rejimler	302
1. Kuvvetlerin Yürütmede Birleşmesi	303
2. Kuvvetlerin Yasamada Birleşmesi: Meclis Hükümeti	308
a. Teoride Meclis Hükümeti	308
b. Uygulamada Meclis Hükümeti	312
i. Fransa	312
ii. Uruguay	314

iii. İsviçre Modeli ve Meclis Hükümetinden Sapma: Uyum Demokrasisi (Konkordanzdemokratie)	314
iv. Sosyalist Anayasacılıkta Meclis Hükümeti Tartışması	317
v. Türk Anayasacılığında Meclis Hükümeti: 1920- 1960 Arası Uygulanan Hükümet Sistemlerinin Nitelendirilmesi.....	318
B. Kuvvetler Ayrılığına Dayalı Siyasal Rejimler.....	324
1. Parlamenter Rejimler	324
a. Tarihsel Oluşum.....	324
b. Temel İlkeler	330
i. Yürütme Organının İkili Yapısı.....	330
ii. Bakanlar Kurulunun Siyasi Sorumluluğu (Hükümetin Düşürülebilir Olması).....	331
aa. Bakanlar Kurulunun Kurulması.....	334
bb. İktidar ve Muhalefet Ayrımı.....	337
cc. Karşı İmza Kuralı.....	339
iii. Devlet Başkanının Sorumsuzluğu.....	341
aa. Devlet Başkanının Tarafsızlığı	343
bb. Cumhurbaşkanı'nın Seçimi Usulü.....	345
cc. Devlet Başkanının Statüsüne İlişkin Bazı Tespitler	347
iv. Parlamentonun Feshi	349
c. Parlamenter Demokratik Sistemlerde Parlamentonun Konumu.....	353
i. İngiliz Tipi (Westminster Modeli) Parlamenter Demokrasi	353
ii. Parlamenter Bir Model Olarak Şansölye (Kanzler) Demokrasisi	356
iii. Fransa ve Almanya'nın Yakın Anayasal Tarihindeki Siyasal Rejime İlişkin Paralellikler.....	358
d. 1982 Anayasası Uygulamasında Parlamenter Rejim	362
i. 2007 Öncesi	362

ii. 2007 – 2014 Ara(sı) Dönem	365
2. Başkanlık Rejimi	367
a. Başkanlık Sisteminin Klasik Modeli: Amerika Birleşik Devletleri	367
i. Tarihsel Oluşum.....	367
ii. Tanımı ve Özgünlüğü.....	372
iii. Belirleyici Ölçütler.....	377
aa. Kuvvetler Ayrılığı	377
bb. Örgütlenme Modeli (Kongre – Başkan ve Aralarındaki Bağlılıklar)	380
cc. Siyasi Partiler.....	389
dd. Yargı	390
b. Başkanlık Rejiminin Başkalaşması (Koalisyonlu Başkanlık Rejimi).....	394
c. Başkanlık Rejiminden Sapma (Patronlu / Hiper Başkanlık Rejimi).....	400
d. 2017 Anayasa Değişikliği Sonrası Türkiye’de Uygulanan “Sui Generis” Başkanlık Sistemi: Türk Tipi Başkanlık Sistemi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi).....	406
i. Parlamentonun Konumu ve Zayıflatılması.....	408
ii. Yürütmenin (Cumhurbaşkanının) Güçlendirilmesi.....	411
iii. Cumhurbaşkanının Yargıya İlişkin Yetkileri	413
e. Değerlendirme.....	414
3. Yarı Başkanlık Rejimi	415
a. Genel Olarak.....	415
b. Klasik Yarı Başkanlık Rejimi: Fransa Modeli.....	420
c. Otoriter Yarı Başkanlık Sistemi	428
VI. İşlevsel Kuvvetler Ayrılığı.....	433
A. Yasama İşlemleri.....	435
1. Kanun.....	435
a. Parlamentonun Kural Koyma Yetkisinin Sınırları	436

b. Belirlilik İlkesi	440
c. Kanun Yapma Usulü	443
i. Kanun Önerisi	444
ii. Meclisin Kabul Kararı	445
iii. Devlet Başkanının Katılımı	448
d. Kanun Türleri	450
i. Genel Kanun – Özel Kanun	451
ii. Temel Kanun – Temel Olmayan Kanun	451
iii. Kod Kanun – Çerçeve Kanun	452
iv. Torba Kanun	452
e. Geriye Etkili Yasalar Sorunu	453
2. Karar	455
a. Konu ve Kapsamı	455
b. Oluşma Biçimi	458
c. Yargısal Denetimi	459
d. Bir Parlamento Kararı Türü Olarak İhtisaz	460
B. Yürütmenin İşlemleri	461
1. Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri	461
a. 2017 Anayasa Değişiklikleri Öncesinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	462
b. 2017 Anayasa Değişikliği Sonrasında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	465
i. Düzenleme Alanı	465
ii. Mahfuz (Saklı) Alan Öngörülüp Öngörülmediği Sorunu	467
iii. Kurallar Kademelenmesindeki Yeri	469
iv. Yargısal Denetim ve Anayasa Mahkemesi İhtisadı ..	474
aa. Genel Olarak	474
bb. Anayasa Mahkemesi İhtisadı	476
2. Olağanüstü Hal Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	484

a. Olağanüstü Hal Kavramı ve 1982 Anayasası'nda Düzenlenme Biçimi.....	484
b. Olağanüstü Halde Kullanılan Bir Sınırlama Aracı Olarak Olağanüstü Hal Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	488
C. Kurallar Kademelenmesi (Normlar Hiyerarşisi).....	492
1. İç Hukukta Kurallar Kademelenmesi.....	493
2. Uluslararası Hukukun Kurallar Kademelenmesindeki Yeri	495

ALTINCI BÖLÜM

ANAYASA YARGISI

I. Anayasa Yargısının Meşruluğu ve Doğuşu.....	501
A. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Yargısının Doğuşu	502
B. Türkiye'de Anayasa Yargısının Doğuşu.....	506
II. Anayasa Mahkemesinin Çifte Statüsü	508
A. Bir Anayasa Organı Olarak AYM.....	509
B. Bir Mahkeme Olarak AYM	511
III. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu: Anayasa Yargıçları ve Seçimleri	514
A. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Yargıçlarının Seçimi	515
1. Fransa	515
2. Amerika Birleşik Devletleri.....	517
3. Avusturya.....	520
4. İtalya	522
5. Almanya	523
6. Latin Amerika Devletleri.....	527
B. Türkiye'de Anayasa Yargıçlarının Seçimi.....	530
IV. Anayasa Mahkemesinin Yetkileri ve Dava Türleri.....	533
A. Genel Olarak.....	533
B. Anayasaya Uygunluk Denetimi.....	535
1. Soyut Norm Denetimi.....	536

a.	Yargılamanın Konusu ve Amacı	536
b.	Dava Açma Yetkisi Olanlar	537
c.	Denetimin Konusu	540
d.	Dava Açma Süresi ve Davanın Açılmasında Uyulması Gereken Diğer Esaslar	543
2.	Somut Norm Denetimi	544
a.	Yargılamanın Konusu, Amacı ve Uygulamadaki Anlamı	544
b.	Somut Norm Denetimi İle Asıl Dava Arasındaki İlişki .	545
c.	Somut Norm Denetiminde Dava Koşulları	547
d.	On Yıllık Süre ve Anayasal Evrim	549
3.	Yüce Divan Yargılaması	552
a.	Karşılaştırmalı Hukukta Devlet Organlarının Sorumluluğu	553
b.	Türkiye’de Yüce Divan Yargılaması	559
4.	Bireysel Başvuru	560
a.	Bireysel Başvurunun Tarihçesi	560
b.	Bireysel Başvurunun İşlevi	561
c.	Bireysel Başvurunun Usuli Koşulları	564
5.	Diğer Yetkiler	566
V.	Anayasa Mahkemesi Kararları	566
A.	Karar İçeriği (Çeşitleri)	566
1.	Norm Denetimi Yolunda Verilen Karar Türleri	567
a.	Ret ve İptal Kararı	567
b.	Ortalama (Ara) Kararlar	568
i.	Yorumlu Ret Kararı	568
ii.	İhmal ve Anayasanın Doğrudan Uygulanması	571
iii.	Zımni İlga (Anayasa Öncesi Çıkarılan Yasaların Denetimi)	572
c.	İptal Kararının Yürürlük Tarihinin Ertelenebilmesi	578
2.	Bireysel Başvuru Yolunda Verilen Kararlar	578

a. Kabul Edilebilirlik Kararı	578
b. Esasa İlişkin Kararlar	579
c. Geçici Tedbir Kararı.....	581
B. Kararın Etkileri.....	582
1. Şekli Anlamda Kesin Hüküm	583
2. Maddi Anlamda Kesin Hüküm	583
3. Bağlayıcılık	584
4. İptal Edilen Yasayı Yineleme Yasağı	588
5. Gerekçeli Kararın Resmi Gazetede Yayımı Zorunluluğu.....	590
C. Anayasaya Aykırılığın Hukuki Sonucu (Geriye Etki Sorunu) ...	591
KAYNAKÇA.....	595